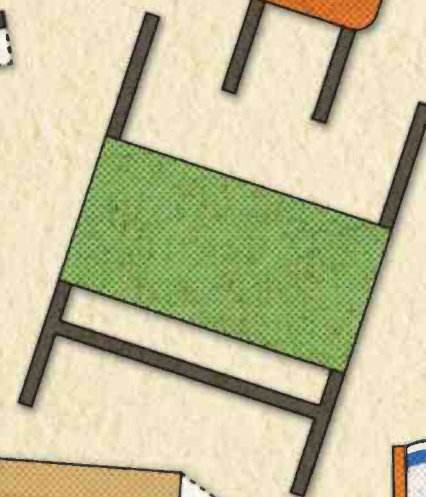
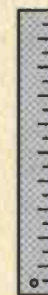
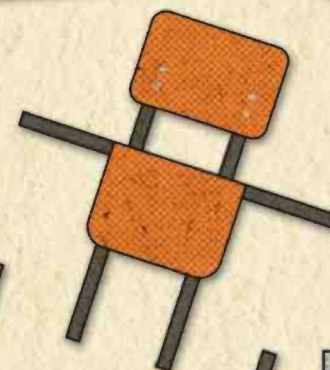
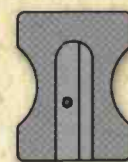
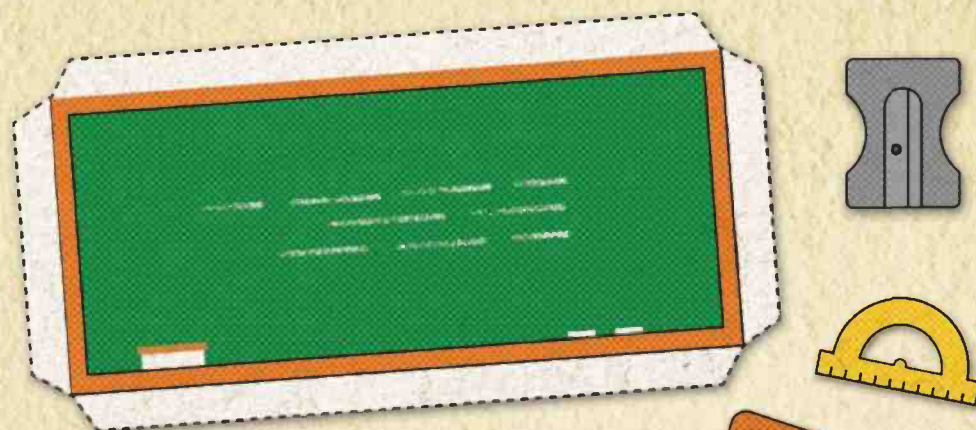

עושים להם בית ספר

מי המציא את הכיתות, את הצלצול,
את המבחנים ואת תוכנית הלימודים?
לקראת 1 בספטמבר (אם לא תהיה
שביתה), צלילה להיסטוריה של מערכת
החינוך המודרנית ומסע בין מסגרות
אלטרנטיביות שמפרקות ומרכיבות
מחדש את בתי הספר של המחר
קרני אלדד, רן פוני

לא עוד בית ספר

קרני אלדד

בעוד כמה ימים יעיר שעון מעורר את הבית. ילדיכם ילבשו תלבושת אחידה או חולצה לבנה, יעמיסו ילקוטים על גבם וייצאו נרגשים לבית הספר. הם יעברו בשעה, ייכנסו לכיתה, יתפסו מקום ליד החבר הכי טוב, ואז המורה תיכנס - שופעת חיזוכים. ככה זה ביום הראשון: כולם מקווים שיפה ושונה תהא שנת הלימודים אשר מתחילה לה היום.

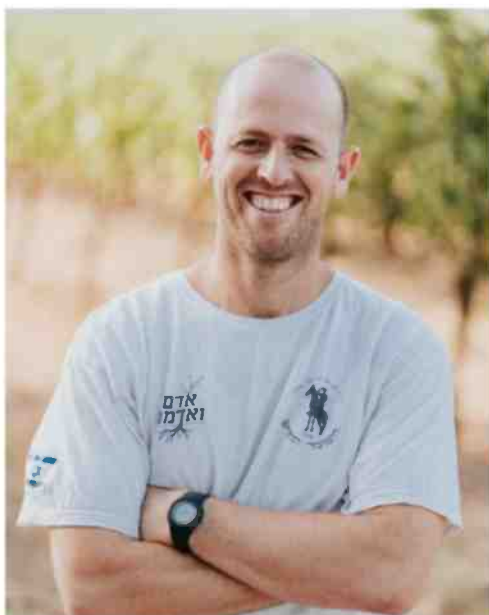
אבל יש כאלה שיודעים ששנת הלימודים שלהם תהיה יפה ושונה, ולא רק ביום הראשון. הם יודעים את זה כי הם הולכים לבית ספר שונה. בתיק שלהם יהיו גם בגדי עבודה, ולפני שיישבו בכיתה הם יעבדו כמה שעות בשדה. אחרים ילכו לבית ספר שבו לא לומדים לבגרות, אלא חושבים איך לתקן את העולם. ויש כאלה שלא יודעים בדיוק לאן הם מגיעים, כי בית הספר שלהם הוא בית ספר נודד. מסע בין בתי ספר אחרים

תיכונים ואדמה כפר תבור

נוסח: 2019
מספר תלמידים: 50-90
סוג מוסד: פנימייה חקלאית
שכר לימוד שנתי: 15,600 שקלים
יום הלימודים מתחיל לבנות בוקר בעבודה חקלאית
3 שעות הוראה בכיתה ביום
אין כיבוי אורות

צילום: ניל אליהו-גיני

"בונים עולם". זיוון

שכניה זיוון, מנהל "אדם ואדמה" תבור: התלמיד נותן לחקלאי תחושה שמישהו רואה אותו. חקלאי הסביבה מתרגשים לשמוע עברית במטע. חלקם מחליטים לעבד שטחים לפי ההרשמה למחזורים הבאים"

צילום: יוסף חורי

לא מצאו את עצמם בכיתה. בבית הספר לומדים 50-90 תלמידים והוא מוביל על ידי המנהל לחינוך התיישבותי במשרד החינוך.

"היה לי קשה מאוד בלימודים, לא האמנתי שאני אצ" ליה. שמעתי מבת דודה שלי על המקום ובאתי", מספרת שירה חיימוביץ, בוגרת י"ב. "היה לי קצת קשה בהתחלה, אבל הגעתי די מוכנה מנטלית. היה קשה גם בלי ההורים. הייתי צריכה להציע לעצמי את המיטה ולהכין חלק מהאוכל. אבל מתרגלים לזה די מהר. קמים בחמש בבוקר, בשש כבר בשדה, עובדים עד 11:30. חוזרים, מתארגנים ולומדים מ-13:30 עד 16:30."

"לוקח זמן להתרגל ללמוד אחרי עבודה בשדה. בחודש הראשון לא היתה עוברת דקה והייתי נרדמת בכיתה, אבל אחר כך כבר התרגלתי לשעות, וגם הכיתה קטנה, של 15 ילדים, אז קל יותר ללמוד. הלימודים כאן מתומצתים, לא כמו בבתי ספר רגילים, והמורים מגיעים ממוקדים. אחרי הלימודים מכינים שיעורי בית, ואז יש כל מיני פעילויות: כושר, רצועות תוכן, ערבי שירה, מדורה. אין כיבוי אורות. רוב החבר'ה הולכים לישון ב-21:00-22:00, הגיבורים נשארים עוד קצת, אבל לא מאוחר מדי."

שכניה מסביר שהזמן מסביב למדורה משמעותי במיוחד. זה הזמן שבו עולות שאלות הליבה, למה בעצם אנחנו עושים את מה שעושים. מי שלא שואל את השאלה הזאת - לא מתפתח. "אנחנו מתעסקים הרבה בציונות, יהדות ומורשת, היסטוריה ופילוסופיה. קצת כמו מכינות

חם בשדות שליד כפר תבור. מבין הזיתים יוצא נער ומושיט לי יד של חקלאי ללחיצה. "מתן", הוא אומר. הוא מקמץ במילים, כמו חקלאי אמיתי, ומספר שעבד בש"קדים כל החופש במקום ללכת לים כמו שאר הנערים בגילו. "אני אוהב לעבוד בחקלאות. אני לומד פה דברים ונהנה מזה. אני יושב במכונה 12 שעות ביום מינימום ומנער עצי שקד".

אבל חם. ובמקום זה היית יכול להיות בלונה פארק. "הייתי בגלגל ענק פעמיים. זהו. כאן אני צובר ניסיון לחיים. וזה חשוב". כשמתן ררום אומר "זה", הוא מתכוון לחקלאות העברית בכלל, ולא לרווח האישי שלו. הוא מקיבוץ יסעור, עולה לכיתה י"ב ב"אדם ואדמה", פנימייה משולבת לדתיים ולחילונים אשר לה ארבעה סניפים: חצבה בערבה, אורטל בגולן, כפר תבור וכפר סילבה. "הבנתי שכאן אני יכול להכיר עולם ולצמוח". איפה ישנם עוד אנשים, וגו'.

"אדם ואדמה" משלב עבודה חקלאית עם לימודי תי"כ כון בחיי קבוצה. ואולי החידוש הגדול שבו זה שהוא לא בהכרח מתיימר לחדש דבר, אלא דווקא לחזור לדגם קדום, לתיכונים החקלאיים של המאה שעברה. עבודת כפיים וחקלאות במרכז. התלמידים קמים עם זריחת החמה ויוצאים לעבוד עם חקלאי הסביבה במטעים וכו' שדות. מהשדה הם מגיעים ללמוד שלוש שעות יומיות ומקיימים חיי קבוצה.

שכניה זיוון (35), נשוי + 5, מנהל את סניף תבור בשותפות עם רננה אנגל. הוא הגיע למקום מתוך תחור שה ברורה שמהו בחינוך הפורמלי לא עובד. הכיתות הגדולות, שחיקת המורים והעובדה שלנערים ולנערות לא תמיד מתאים לשבת שמונה שעות בין ארבעה קירות הובילו אותו הנה.

לא, התלמיד לא במרכז

"במערכת החינוך הסטנדרטית המחנך פוגש את הכי"תה שלו לשעתיים בשבוע, כאן המחנך הוא עובד 100% משרה בחינוך. הוא שותף לדרך של החניך שלו בעבודה חקלאית. עבודה כזאת משלבת בתוכה עבודה על המי"ד. התלמידים מתפתחים בה מבחינה רוחנית. העובדה שנערים עובדים חמש שעות ביממה תחת כיפת השמיים בכל יום, בלי מסכים, בונה בהם עולם פנימי שהם צמאים לו", הוא מסביר. אצלו "התלמיד לא במרכז", כפי שנוהגים להתפאר מוסדות חינוך אחרים - להפך, הוא משרת דבר רים גדולים ממנו, מושגים שכבר משתמשים בהם פחות ופחות, דוגמת ציונות, מולדת, מדינה, חקלאות.

ב"אדם ואדמה" לומדים קשה. 5 יחידות מתמטיקה, 5 פיזיקה, יוצאים עם בגרות מלאה. "מגיעים הנה תלמידים מחוננים, אבל גם חבר'ה שסבלו בבית ספר שלא התאים להם, בין אם בגלל הפרעות קשב וריכוז ובין אם כי פשוט

צילום: יהושע יוסף

חשמליים ובמלחמים, ואפילו מספרה, והתלמידים מס' תוכנים בו על פי תוכנית אישית. "החממה" עובר על פי ה"איקיגאי", תפיסה יפנית שמהותה מצפן, או מדרד לחיים ערכיים. על פי האיקיגאי, יש ארבעה מעגלים שהחפיפה ביניהם מייצרת את החיים הערכיים. השרות הם מה אני אוהב לעשות, במה אני טוב, ממה אני יכול להתפרנס ומה אני יכול להוסיף טוב לעולם. המרד היחיד הנדרש מהתלמידים בבית הספר הוא למצוא משהו שממנו יוכלו להתפרנס, שהם אוהבים, שהם טובים בו ושמוסיף טוב לסביבה שלהם.

"יש לנו שלוש הנחות בסיס. הראשונה: כל אחד שונה, ולכן לכל אחד תשוקות, קצב, רצונות ואופי למידה שוריים. השנייה: אפשר ללמוד הכל. עולם הידע מקיף אותנו. נולדים רוב הזמן לומדים, ואין סיבה להגביל אותם ללמידה כמו בבית הספר הרגיל, שמטרתה להצליח במבחן ותו לא. ההנחה האחרונה היא שתלמיד החינוך הוא תיקון עולם. בכל פרויקט יש גם תרומה לסביבה - למדינה, לחברים, לעולם. הלמידה לא מסתיימת בציון בלבד אלא גם בתרומה לכלל", מסביר אמרי.

זהו בית ספר ממלכתי אזורי צומח, שיפתח בשבוע הבא את שנתו השנייה. לומדים בו 80 תלמידים בכיתות ט' ו-י"א. ועם כל האידאולוגיה הזאת, מדובר בבית ספר מקצועי, אבל כזה שעוסק במקצועות של היום ובעיקר של המחר. המקצוע הראשון בו נקרא "מייקרו" והוא בא לענות פרקטית על צורך שקיים בעולם. התלמידי דים חוקרים בעיה ומציעים לה פתרונות. לאחר מכן הם מתכננים מוצר, משרטטים בתלת-ממד ועובדים בנגרות, ברובוטיקה ובהלחמה כדי לייצר את הפתרון. המקצוע השני הוא תכנות וסייבר.

אביטן מאמין שבית הספר המקצועי הזה פועל נגד תופעת ההסללה שהיתה נהוגה בבתי הספר המקצועיים בעבר ומאפשר לבוגריו, במסגרת "רפורמת החינוך היצר", להגיע למקצועות עם יכולת השתכרות גבוהה יותר ולמעמד אחר מזה שהגיעו איתו מהבית. "אנחנו שואלים את התלמידים שלנו כבר בכיתה ט' מה הם רוצים לעשות שלהם בשלב מוקדם. אני מאמין שכל אחד אזורי החוזק שלהם בשלב מוקדם. אנחנו עוזרים להם למצוא את יכול להיות מומחה לפחות במשהו אחד, והתפקיד שלנו זה לגלות מה הוא".

אמרי מאמין שלימודי המתמטיקה ה"קדושים" מפסיקים להיות רלוונטיים אחרי כיתה ה'. גם לימודי ההיסטוריה או הספרות נשכחים מתלמידים, הלומדים אותם רק כדי לעבור את הבחינה. לעומת זאת, כתיבה, קריאה ואנגלית - קריטיות. "בכל דבר שאתה רוצה להעמיק - צריך לדעת אנגלית. אנחנו לומדים אנגלית כי היא שימושית. יש קבוצה שבונה משחקי מחשב שבה מדברים כל היום באנגלית. יש הברדל בין ידע למיומנות. אין ידע שהוא חובה, אבל מיומנות - כן".

זה לא שהמנהל חושב שהיסטוריה חסרת חשיבות, אלא ששיטת ההנחלה שלה בחינוך הסטנדרטי לא עובדת. לכן לוח השנה הבית-ספרי משוכן אירועים היסטוריים, והתלמידים עצמם מפיקים את התוכן שלהם, בין אם זה

היעדים של כל תלמיד לאותו יום, ובסופו בודקים אם עמדו ביעדים אלו ואם התגברו על קשיים או על דחיינות. בבית הספר הזה אין צלצולים או הפסקות. לעומת זאת, יש מטבח, חדר מוזיקה, חדר תנועה, חדר מלא במסורים

צילום: יהושע יוסף

"העיקר ההתמדה". אביטן

אמרי אביטן, מנהל "החממה": "אנחנו מכינים אותם לחיים, לא לבגרות. אנחנו דורשים שהתלמידים יבחרו בכל יום מחדש ויקבלו אחריות לחייהם. זה לא קל לקחת אחריות. קל יותר לשבת בכיתה ולעשות מה שאומרים לך"

תיכון עמל החממה הוד השרון

נוסד: 2019

מספר תלמידים: 80

סוג מוסד: מקצועי

שכר לימוד שנתי: 1,000 שקלים

לימודים עצמאיים
בשיטה ברויקטלית

מערכת שעות אישית

אין צלצולים,
הפסקות ובגרויות

צילום: יהושע יוסף

בית ספר הנוסטל

נוסד: 2019

כיתות: א' עד י' וצומח

מספר תלמידים: 70

סוג מוסד: לא מוכר,

בית חינוך בתנועה

שכר לימוד שנתי:

21,600 שקלים

אין מבנה קבע, בית

ספר נודד

פילוסופיה פדגוגית:

דמוקרטי, אנתרופוסופי

ומונטסורי

למידה עצמאית

צילום: יהושע יוסף

המיקום הזמני בהחלט של "הבוסתן", במוזיאון מכון איילון

שלה. אלו שתי מערכת אחרות לגמרי. כיום, מערכת החיינוך מתעסקת בהשכלה. רק הפרדה של שתי המערכות האלה תיטיב עימן, ורק אז מערכת החינוך תוכל להתעסק בחינוך. לבית הספר יש תפקיד אסור שהוא יישמש בייביסיטה. יש גם איזו מחשבה בראש של חלק מההורים שאומרים: גם אנחנו סבלנו בבית הספר, ולכן גם הילדים שלנו צריכים לסבול קצת. זה לא אמור להיות ככה. האמת היא שדרושה מהפכה. המצב אקוטי ורפורמה כבר לא תעזור. למערכת, כמו לכל מערכת אחרת, כמוכון אין רצון לעשות מהפכה ולכן היא צריכה להגיע מבחוץ. הכוח לתיקון הזה נמצא בידיים של ההורים שצריכים להפסיק לצפות שהמהפכה תגיע, אלא לעשות אותה בעצמם. כמו שאנחנו עשינו. אל תגידו יום יבוא, הביאו את היום". רוני פרידמן, אמא לתלמיד בבית הספר, מרוצה מהבחינה הלא שגרתית: "אנחנו כהורים, מה אנחנו כבר צריכים מבית הספר? אנחנו צריכים שיקשיבו לילדים שלנו, אנחנו צריכים שיאמינו בהם ואנחנו צריכים שיתנו להם את הכלים לגדול להיות בני אדם. את כל אלה אנחנו מוצאים ב'בוסתן'. הבת שלנו נהנית כבר שלוש שנים מסביבה חינוכית אמיתית ונכונה לה ומצוות קשוב שהחינוך הוא נר לרגליו ולא רק כסיסמה".

אחת הבעיות שאיתה נאלץ בית הספר להתמודד היא שכר הלימוד הגבוה. מכיוון שמדובר במוסד שאינו מוכר, הנטל כולו הוא על ההורים. "זה הדבר היחיד שקשור לבית הספר שקשה לי לדבר עליו", אומר קופליק. "זה קשור באופן ישיר למה שאמרתי על המהפכה שההורים מובילים. זה מחיר כבר מאוד שכר, כל עוד תהליך ההקמה של בתי ספר כאלה לא מוסדר, הוא תחנה הכרחית בדרך להקמה של בית ספר כזה. זו הסיבה הכואבת לעובדה שיש מעט מאוד בתי ספר כאלה בפריפריה. כדי להקל על מצפוני אני מלווה בשנים האחרונות הרבה מאוד גרעינים של הורים שרוצים להקים בתי ספר. חלקם בהצלחה וחלקם פחות.

"לגבי מלגות - למרות הסטיגמה, בית הספר הוא לא לעשירים והרוב המוחלט של המשפחות בקהילה נאבק כדי לשלם את שכר הלימוד. מכיוון שזה המצב, אין לנו כספים מיותרים שיכולים לממן מלגות. יתרה מזאת, בית הספר שלנו הוא בית הספר עני. כמעט אין תקציבים לציון, לאירועים, לטיולים וכד'. מה שמחזק את התפיסה שלי שאומרת שבשביל לעשות חינוך טוב לא צריך המון כסף. צריך לשלם כראוי למורים ומשם הדרך סלולה. השאיפה שלי היא שברגע שנקבל הכרה, לא נצטרך לקחת שקל מההורים כדי להמשיך לעשות את מה שאנחנו עושים".

"לא בועה". קופליק

צילום: יהושע יוסף

אורי קופליק, מנהל "הבוסתן": "הגענו לקונספט במקרה, כי בשנה הראשונה לא היה לנו מקום. במשך הזמן ראינו שזה עובד מצוין. המעברים מחייבים אותנו לתרגל כישורים. אנחנו לומדים על המקום, משתלבים בעבודה ומפתחים יכולות שלא היו מתפתחות במקום קבוע. התנועה היא קודם כל בראש, לפני התנועה הפיזית. כשאתה מביא את עצמך לנוע בחוסר נוחות, אתה צומח ומתפתח, מגלה דברים חדשים. וזה כולל את כולם: תלמידים, צוות והנהלה".

עשרה בטבת ובין אם זה 40 שנה לאלכום "החומה" של פינק פלויה. גם את הטיולים השנתיים הם לוקחים על עצמם ומתכננים מסלולים ומערכים.

"ערכו מחקר מעניין שהוכיח, שכדי להצליח באמת לא צריך אינטליגנציה גבוהה או כישרון, אלא התמדה, מוטיבציה ואמונה בעצמך. על זה אנחנו עובדים. מאור-מאור קשה ללמוד אצלנו. אנחנו מכינים אותם לחיים, לא לבגרות. אנחנו דורשים שהתלמידים יביטו חרו בכל יום מחדש ויקבלו אחריות לחיים שלהם. זה לא קל לקחת אחריות על החיים שלך. קל יותר לשבת בכיתה ולעשות מה שאומרים לך".

זה, חניכה ב"החממה": "בית הספר שבבילי זה מקום גלגות עולם ולהתקדם. זה מעבר ללבוא בכל יום לבית הספר. באמת בכל יום אני חוזרת הביתה ומרגישה שעיברתי שלב. כל יום זה ניצחון קטן".

לצאת מאזור הנוחות

70 ילדי "הבוסתן" - בית חינוך בתנועה" יתחילו ללמוד השנה במוזיאון "מכון איילון" שברחובות. כעבור כמה חודשים הם יעברו למקום אחר. אולי לבית כנסת, אולי לחוות סוסים. אף אחד עוד לא יודע. בית הספר "הבוסתן" הוא כנראה בית הספר הנודד הראשון בעולם.

הוא מנוהל על ידי אורי קופליק (44) ואילת אגמון (46) ועדיין נאבק על הסדרתו הפורמלית מול משרד החינוך, שמבחינתו רוצה להסדיר, אבל מאתגר ביורוקרטיה כי לבית הספר אין מבנה קבע. מה זה אומר? שבכל כמה חודשים הוא נודד למבנה אחר באזור רחובות-נס ציונה-גן רווה. וזה לא (רק) כי טרם נמצא מקום הולם לבית הספר - הנודדים הם כלי מהותי בחינוך הילדים.

"הגענו לקונספט לגמרי במקרה, כי בפתחת השנה הראשונה לא היה לנו מקום והיינו צריכים למצוא אלו-טרנטיבות. במשך הזמן ראינו שזה עובד מצוין והמשכנו בזה. נכון, זה כאב ראש לא נורמלי, אבל זה כאב ראש שבחרנו בו, כי הוא משרת מטרה. החינוך בעולם כולו ובארץ בפרט מבוסס על ידע, ואנחנו מאמינים שהוא צריך להיות מבוסס על כישורים. המעברים האלה, היציאות מאזור הנוחות, מחייבים אותנו לתרגל כישורים אלה. אנחנו לומדים על המקום, משתלבים בעבודה ומפתחים יכולות שלא היו מתפתחות במקום קבוע. התנועה היא קודם כל בראש, לפני התנועה הפיזית. כשאתה מביא את עצמך לנוע בחוסר נוחות, אתה צומח ומתפתח, מגלה דברים חדשים. וזה כולל את כולם: תלמידים, צוות והנהלה".

אם חשבתם שאחרי תקופת הסתגלות קצרה כולם פותחים מחברות וספרים בעמוד 42, תחשבו שוב. אופן הלמידה הוא הדבר הגדול באמת שקורה בבית הספר, ולא דווקא שיטת ה"חינוך בתנועה". בית הספר מתנהל במקביל בכמה שיטות: דמוקרטית, אנתרופוסופית ומונטסורית.

קופליק טוען שמערכת החינוך לא הסתגלה לשינוי המהותי במציאות: העובדה שהידע זמין לכולם, ברמה גבוהה ובחינם, בזכות האינטרנט. המורה כבר אינו מקור הידע, אך הוא עדיין תופס את עצמו ככזה. "למה? כי זה נוח. כי כך אפשר לשלוט במה אנחנו רוצים שהילדים ילמדו, לחיות באשליה נעימה שהילדים באמת לומדים רק מה שאנחנו רוצים. אבל אצלנו, ברגע שמתרכזים בכישורים ולא בידע, יש חופש ללמוד מה שרוצים. דרך הנושאים שהתלמיד לומד הוא מתרגל כישורי למידה שיכולים להתאים לכל תחום".

הלימודים בבית הספר "הבוסתן" מתחילים ב-8:30 ומסתיימים ב-14:00. הוא רב-גילאי, כמו רבים מבתי הספר הייחודיים. מערכת השעות נראית רגילה, אבל מבט מקרוב מגלה שני דברים מיוחדים מאוד. הראשון הוא העונגים. אלו לימודי חובה קבועים הכוללים אנגלית, עברית וחשבון, הנלמדים מכיתה א'. מבחינת בית הספר, אלו כישורים הכרחיים לחיים עצמאיים. הדבר השני הוא קבוצות למידה וקורסים שנפתחים על ידי התלמידים עצמם, בכל נושא העולה על דעתם ומושך אותם. הם לא מעבירים את החומה, אלא מזמינים תלמידים אחרים לחקור אותה איתם. מעבר לכך, התלמיד יושב עם מנ"טור ובונה לעצמו תוכנית למידה אישית המבוססת על כישורים כמו מודעות עצמית, היכולת להביע רגשות, ניהול קונפליקטים או השתלבות בקבוצה. גם זה חלק

מתוכנית הלמידה.

באופן מפתיע אולי, בית הספר מכין את תלמידיו לבחינות הבגרות. "אנחנו לא מנסים לפתח בועה. אנחנו מדברים עם הילדים על המציאות, והבגרויות הן חלק מהחיים שלנו. אני יכול שלא להסכים עם הדרך של מערכת החינוך למידה ולהערכה של הישגי הילדים, אבל ככה זה. אני יכול להגיד שאנחנו מכינים את הילדים לבגרויות הרבה יותר טוב ממה שעושים בבתי ספר רגילים. אצלנו הם לומדים ללמוד מתוך הנעה פנימית. אנחנו רואים שהילדים הבוגרים שלנו כבר מתחילים להכין את עצמם לבחינות הבגרות, בודקים בעצמם מה הררישות ומה החומר הנלמד. לבסוף, כשיגיעו לזה, אין לי ספק שיהיו להם הכלים להצליח בגדול".

חלומה של כל אם הוא שבנה ילך לאוניברסיטה. קופליק קובל על כך שבתי הספר הרגילים לא מכינים את התלמידים לאקדמיה, ותלמידי ישראל המגיעים לשם לומדים מחדש איך ללמוד. "אחת הבעיות המרכזיות של מערכת החינוך זה שהיא תופסת את עצמה כמכינה אקדמית, ואנחנו ההורים מיישרים קו איתה, וזאת הבעיה. ראשית, היא לא עושה את זה טוב, ושנית, זה לא התפקיד